

5.5.2006

1497/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Pasi Pölönen

HAASTEHAKEKEMUKSEN JULKISUUS

1

KANTELU

Oikeustoimittajat ry pyysi 17.5.2005 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomarin ja Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston kihlakunnansyyttäjän asiakirjapyynnön epäviä ratkaisuja.

Helsingin käräjäoikeudessa tuli vireille 22.11.2004 törkeää petosta koskeva rikosasia. Asiassa järjestettiin 11.5.2005 valmisteluistunto. Istunnon puheenjohtajana toimi käräjätuomari A ja syyttäjänä kihlakunnansyyttäjä B. Kantelun mukaan sekä A että B kieltäytyivät istunnon jälkeen antamasta Oikeustoimittajat ry:n jäsenelle kopiota asian haastehakemuksesta, koska heidän tulkintansa mukaan asiakirja tulee julkiseksi vasta pääkäsitteilyn yhteydessä. Helsingin käräjäoikeus antoi asiassa tuomion 6.7.2005.

Kantelun mukaan käräjätuomarin ja kihlakunnansyyttäjän tulkinta asiakirjan julkisuudesta on virheellinen. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999; jäljempänä julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan haastehakemuksen tulee kantelijan näkemyksen mukaan tulla julkiseksi, kun asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa – joko valmisteluistunnossa tai pääkäsitteilyssä. Kantelun mukaan väärä laintulkinta rajoittaa perustuslaissa turvattua julkisuutta ilman laissa säädettyä perustetta. Oikeustoimittajat ry:n mielestä haastehakemuksen julkiseksi tulemisen ajankohtaa tulkitaan jatkuvasti virheellisesti.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Selvitysten sisältö

Helsingin käräjäoikeus

Helsingin käräjäoikeuden **laamanni** totesi lausuntonaan, että Helsingin käräjäoikeudessa on selvä pääsääntö, että haastehakemus tulee julkiseksi rikosasian valmisteluistunnossa, ja että siitä annetaan pyynnöstä maksuton kopio

median edustajalle. Hän ei ottanut kantaa käsillä olevan asian tilanteeseen tai tapahtumiin.

Laamanni katsoi, että kantelussa viitattua julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan säännöstä on tarpeen verrata myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984; jäljempänä OikJulkL) 9 §:ään.

Laamanni oheisti hänen eräässä toisessa rikosasiassa lähettämänsä menettelykirjeen, joka osoittaa suunnitellun suullisen valmistelun luonteen. Asiassa on pari hyllymetriä asiakirja-aineistoa ja pääkäsittelyn on ennakoitu kestävän noin viisi viikkoa. Asiassa on esitetty laaja salassapitopyyntö sekä yksityisyyden että liikesalaisuuksien suojan perusteella. Laamannin mielestä pyyntöön voi olla vaikea ottaa kantaa ennen pääkäsittelyä jo esimerkiksi sen vuoksi, että esitutkintapöytäkirjat eivät sinällään ole oikeudenkäyntiaineistoa.

Käräjätuomari A kertoi selvityksessään, että Helsingin käräjäoikeuden osastolla 5/13 11.5.2005 pidetyn suullisen valmisteluistunnon jälkeen eräs henkilö yleisöstä tuli keskustelemaan syyttäjän kanssa. A kertoi syyttäjän vastanneen kyseiselle henkilölle, että haastehakemus ei vielä ollut julkinen, sillä syytettä ei ollut luettu juuri päättyneessä istunnossa. Kerätessään asiakirjoja poistuaakseen istuntosalista A kertoi todenneensa kyseiselle henkilölle, että syytettä ei ollut luettu ja että se luetaan pääkäsittelyssä. A ei tiedä, kuka kyseinen henkilö oli. A:n mukaan henkilö ei pyytänyt häneltä tai keneltäkään muultakaan jutun haastehakemusta, joten hän ei sitä kieltäytynyt kenellekään antamasta.

A kertoi, että kyseinen suullisen valmistelun istunto oli luonteeltaan tekninen ja sen tarkoituksena oli varmistaa kesäkuulle 2005 pidettäväksi määrätyn pääkäsittelyn sujuvuus. Valmisteluistunnossa käsitellyt asiat olisi voitu selvittää asianosaisten kanssa myös puhelimitse tai sähköpostitse, mutta useamman kyselykierroksen sijasta kaikki seikat saatiin selvitettyä yhteisessä tapaamisessa reilussa puolessa tunnissa. Selvittelyä vaatineita seikkoja olivat yli 800 asianomistajan vaatimusten läpikäyminen. Valmisteluistunnossa sovittiin myös syyttäjän nimeämän henkilötodistelun järjestys ja aikataulu, josta kullekin jo aiemmin kutsutulle henkilölle lähetettiin ilmoitus. Syyttäjä ei lukenut valmisteluistunnossa syytettä eikä syytteen sisällöstä keskusteltu.

Valmisteluistunnosta laadittuun pöytäkirjaan on merkitty: "*Syyttäjä ilmoitti tulevansa esittämään pääkäsittelyssä haastehakemuksen mukaisen rangaistusvaatimuksen ja muut vaatimukset sekä asianomistajien poliisille ilmoittamat yksityisoikeudelliset vaatimukset. Vastaaja ilmoitti tulevansa pääkäsittelyssä kiistämään syytteen ja asianomistajien korvausvaatimukset... Syyttäjä ilmoitti tulevansa esittämään pääkäsittelyssä haastehakemuksessa nimetyn näytön. Vastaaja ei nimennyt asiassa omaa todistelua, mutta ilmoitti tulevansa mahdollisesti esittämään todisteena kuultavayhtiön kotisivut.*"

Valmisteluistunnossa määrättiin, että pääkäsittely pidetään tiistaina ja keskiviikkona 7. ja 8.6.2005.

Helsingin kihlakunnan syyttäjänvirasto

Kihlakunnansyyttäjä C kertoi johtavan kihlakunnan sijaisena antamassaan lausunnossa, että syytekirjelmän julkisuus erilaisten valmisteluistuntojen jälkeen on laintulkintakysymys. C totesi yleisenä käytäntönä ja näkemyksenä pidetyn sitä, että syytekirjelma tulee julkiseksi valmisteluistunnossa, mikäli se on luettu tai sen substanssia on muutoin käsitelty. Julkiseksi syytekirjelma ei tulisi tapauksissa, joissa valmisteluistunto on järjestetty lähinnä vain teknisistä syistä, eli aikataulutamisista ja istuntopäivien lukumäärien ja päivien järjestämisistä. C katsoi käsillä olevassa tapauksessa olleen kyse muusta kuin syytteen sisällön substanssin käsittelystä valmisteluistunnossa.

Kihlakunnansyyttäjä B kertoi selvityksessään, että käsillä ollut valmisteluistunto pidettiin laajaa niin sanottua valelaskujen lähettämistä koskevaa rikosasiaa varten. Asiassa virallisen syyttäjän esitettävänä olivat muun muassa yli 800 asianomistajan vaatimukset, ja jutussa katsottiin aiheelliseksi sopia valmisteluistunnossa henkilötodistajien kuulemisjärjestyksestä sekä asianomistajien vaatimusten määrällisestä paikkansa pitävyydestä tulevan pääkäsittelyn helpottamiseksi. Syytettä ei esitetty, eikä rikosasian varsinaista käsittelyä tapahtunut.

B kertoi, että koska kyseinen rikosasia oli herättänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, ja koska tarkoitus oli kuulla todistajia ja useita asianomistajia henkilökohtaisesti, olisi tiedon antaminen haastehakemuksesta ennen jutun pääkäsittelyä vaarantanut rikoksen selvittämistä.

B kertoi tulkinneensa kantelukirjoituksessa vedottua julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohtaa koskevaa hallituksen esityksen lausumaa salassapitovelvollisuuden lakkaamisen ajankohdasta siten, että esityksessä puhutaan esitutkinta-asiakirjan salassapitovelvollisuudesta. B kertoi tulkinneensa hallituksen esitystä tältä osin niin, että haastehakemusta ei ole katsottava esitutkinta-asiakirjaksi.

Vastine

Oikeustoimittajat ry piti vastineessaan virheellisenä sitä Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston tulkintaa, että haastehakemus tulisi julkiseksi valmisteluistunnossa vain, jos se on luettu tai sen substanssia on muutoin käsitelty. Kantelijan mielestä lainsäätäjä on tarkoittanut, että haastehakemus ja muu aineisto tulee julkiseksi heti, kun asian käsittely on aloitettu, eikä vasta sitten, kun niitä on istunnossa käsitelty.

Kantelija piti ongelmallisena sitä selvityksistä ilmenevää asiantilaa, että käräjäoikeuksissa järjestetään lisääntyvässä määrin istuntoja, jotka eivät tuomioistuimen ja asianosaisten mielestä ole varsinaisia (valmistelu)istuntoja ja joissa ei siten tarvitse noudattaa julkisuuslakia (kantelija otti esimerkkinä esiin niin sanotun Soneran teleurkintajutun valmisteluistunnon). Käsillä olevassa asiassa Oikeustoimittajat ry piti outona tulkita pidettyä istuntoa muuksi kuin

valmisteluistunnoksi, sillä pääkäsittelyn sujumisen turvaaminen on valmisteluistunnon nimenomainen tarkoitus.

Kantelija piti olennaisena kysymyksenä sitä, voiko tuomioistuimessa olla sellaisia epävirallisia valmisteluistuntoja, joissa ei tarvitse noudattaa julkisuuslakia. Vastineessa katsottiin, että kaikki kärjäoikeuksien istunnot ovat joko valmisteluistuntoja tai pääkäsittelyitä, ja niitä sitovat myös julkisuuslain säännökset.

3.2

Oikeusohjeet

Lainsäädäntö ja esityöt

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999; julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehty ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä *haastehakemus*, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, *kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa* taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) mukaan (kurs. tässä).

Säännöstä koskevan hallituksen esityksen HE 30/1998 vp. s. 89–90 mukaan:

"Momentin 3 kohta koskee poliisille, tullille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehtyjä ilmoituksia rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saatuja ja laadittuja asiakirjoja sekä *haastehakemusta*, haastetta ja siihen annettua vastausta rikosasiassa. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa esitutkinnan onnistuminen, estää esitutkintatietojen ennenaikaisesta julkiseksi tulosta rikoksesta epäillylle aiheutuvat vahingot sekä turvata tuomioistuimelle mahdollisuus käyttää sille kuuluvaa oikeutta määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

Rikosta ja esitutkintaa koskevien tietojen sekä rikosasian haastehakemuksen ja haasteen sekä siihen annetun vastauksen salassapitovelvollisuus päättyy ehdotuksessa olevan oletaman mukaan, *kun asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa* tai kun esitutkinta muuten loppuu. Siten säännös ei asiallisesti eroa yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 4 §:stä. Esitutkinta-aineisto saattaa kuitenkin siihen sisältyvien yksityiselämään liittyvien arkaluonteisten tietojen vuoksi olla salassa pidettävä esitutkinnan päätyttyäkin siten kuin momentin 26 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi. Vastaavasti haastehakemus, joka sisältää 9 kohdassa tarkoitettuja valtion turvallisuutta koskevia tietoja, olisi salassa pidettävä senkin jälkeen, kun asia on ollut esillä tuomioistuimessa.

Oikeudenkäynti rikosasioissa alkaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) mukaan yleensä asian pääkäsittelyllä. Poikkeuksellisesti tätä voi edeltää suullinen valmistelu, joka pidetään pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi. Koska *suullinen valmistelu on pääkäsittelyn tavoin oikeudenkäynnin julkisuussäännösten alainen, on perusteltua, että tätä*

ajankohtaa pidetään määrävänä esitutkintaan liittyvien asiakirjojen salassapidon päättymisessä. Esitutkinta-asiakirjojen salassapitovelvollisuus lakkaisi siten normaalisti rikosasian pääkäsittelyn alkaessa, tai, jos asiassa suoritetaan poikkeuksellisesti suullinen valmistelu, tämän alkaessa.

Säännöksessä käytetyn vahinkoedellytyslausekkeen mukaan olettamana olisi esitutkinta-asiakirjojen salaisuus. Asiakirjojen salassapitovelvollisuus ei olisi kuitenkaan ehdoton. Esitutkintaviranomaiset, syyttäjät ja tuomioistuin voisivat siten antaa tietoja kohdassa tarkoitetuista asiakirjoista, jos on ilmeistä, etteivät esitutkinnan tavoitteet tai tuomioistuimen mahdollisuudet määrätä oikeudenkäyntiasiakirjat salassa pidettäviksi taikka rikoksesta epäillyn edut vaarannu.

Esitutkinnan tavoitteena on rikoksen selvittäminen, joka saattaa vaarantua esitutkintaa koskevien tietojen tullessa julkisiksi liian varhaisessa vaiheessa. Tutkittavan asian yhteydessä esille tulleiden seikkojen paljastuminen voi vaikeuttaa esimerkiksi muiden rikokseen osallisten syyllisyyden selvittämistä taikka asiaan liittyvien muiden rikosten tutkintaa. Rikoksesta epäillylle voi esitutkintatietojen julkiseksi tuleminen ennenaikaisesti aiheuttaa vahinkoa ennen kaikkea leimaamalla hänet syylliseksi, vaikka esitutkinta on kesken eikä syytteen nostamisesta ole vielä tehty päätöstä. Leimautuminen voi aiheuttaa epäillylle sekä hänen perheelleen monenlaista haittaa niin yksityiselämässä kuin sen ulkopuolellakin." (kurs. tässä).

Hallintovaliokunta ehdotti säännöksen 3 kohtaan vain eräitä kielellisiä muutoksia (HaVM 31/1998 vp.). Myöskään perustuslakivaliokunta (PeVL 43/1998 vp.) tai lakivaliokunta (LaVL 14/1998 vp.) eivät esittäneet mainittuun kohtaan nyt puheena olevalle kysymyksenasettelulle relevantteja näkemyksiä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984; OikJulkL) 9 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, jollei 2 §:stä tai tämän pykälän 2 tai 3 momentista muuta johdu. Mitä asiakirjasta säädetään, koskee myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa (21.5.1999/624).

OikJulkL 9 §:n 2 momentin mukaan jos suullinen käsittely on 4 tai 5 §:n nojalla ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai jos siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine taikka ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus, tuomioistuin voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määrääjän, kuitenkin enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 26, 27, 29, 30 ja 31 kohdassa tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäviksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat, samoin kuin momentin 24, 25 ja 32 kohdassa tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäviksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat, jotka koskevat asianomistajaa tai sivullista rikosasiassa taikka asianosaista tai sivullista riita-asiassa tai hallintolainkäyttöasiassa taikka jotka sisältävät tietoja henkilön terveydentilasta, on pidettävä salassa ilman tuomioistuimen päätöstäkin, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä (21.5.1999/624).

Oikeuskäytäntöä

Korkein oikeus totesi ennakkoratkaisussaan 2004:68 julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan osalta, että "lainkohdassa asiakirjojen, kuten rikosasian

haastehakemuksen, julkiseksi tulon yhdeksi ajankohdaksi on siis määritelty asian esilläolo tuomioistuinstunnossa. Tämä on perusteltavissa sillä, että istunnossa voidaan keskitetysti käsitellä tuomioistuimelle toimitettuihin asiakirjoihin liittyvät salassapitokysymykset sekä myös kysymys asian käsittelyn julkisuudesta, ja asianosaiset voivat esittää tuomioistuimelle näistä oman käsityksensä." (tuomion kohta 5).

Erään toisen kanteluasian (dnro 152/4/04, johon apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt antoi päätöksen 6.3.2006) yhteydessä esille tuli Vantaan kärjäoikeuden 14.4.2004 valmisteluistunnossa antama ratkaisu, jossa kärjäoikeus oli katsonut esitutkinta-aineiston tulleen julkiseksi, koska asia oli ollut esillä valmisteluistunnossa.

Hallinnollinen ohjeistus

Valtionsyyttäjä Christer Lundströmin 3.6.1999 laatimassa muistiossa (jota on tarkistettu 19.3.2002 ja 17.1.2004) "Viranomaisten toiminnan julkisuudesta syyttäjän näkökulmasta" s. 10 käsitellään haastehakemuksen julkiseksi tulemisen ajankohtaa. Muistion mukaan: "Esitutkinta-asiakirjojen ja haastehakemuksen salassapitovelvollisuus lakkaa ... normaalisti viimeistään rikosasian pääkäsittelyn alkaessa tai jos asiassa suoritetaan poikkeuksellisesti suullinen valmistelu, tämän alkaessa."

Poliisin ylijohdon laatimassa käsikirjassa julkisuuskysymysten käsittelystä poliisissa (SM-2005-01919/YI-2) s. 17 todetaan seuraavaa: "Koska suullinen valmistelu on pääkäsittelyn tavoin oikeudenkäynnin julkisuussäännösten alainen, pidetään myös tätä ajankohtaa määräävänä esitutkintaan liittyvien asiakirjojen lähtökohtaisessa salassapidon päättymisessä ja yleisöjulkisuuden alkamisessa." Käsikirjan s. 20 todetaan seuraavaa: "[h]aastehakemus on julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan pääsääntöisesti syyttäjäyksikössä salassa pidettävä asian tultua vireille kärjäoikeudessa sen istuntoon saakka. Haastehakemus tulee julkiseksi mahdollisesti tätä ennen pidettävän rikosasian valmisteluistunnon alettua."

Oikeuskirjallisuuden kannanottoja

Oikeuskirjallisuudessa Wallin ja Konstari ovat esittäneet julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan yhteydessä, että oikeudenkäynti alkaa yleensä asian pääkäsittelyllä, mutta "[j]os asiassa suoritetaan poikkeuksellisesti suullinen valmistelu, kohdan mukainen salassapitovelvollisuus päättyy suullisen käsittelyn alkaessa." (ks. Wallin, Anna-Riitta – Konstari, Timo: Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyvät lait. Jyväskylä 2000 s. 148).

Mäenpää on todennut vastaavalla tavalla: "Kun asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa, virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen esitutkinnan päättyessä muuten, esitutkinta- ja syyteasiakirjoja koskeva erityinen salassapitovelvollisuus päättyy. Ratkaiseva ajankohta on

yleensä rikosasian pääkäsittelyn alkaminen. *Mikäli asiassa suoritetaan suullinen valmistelu, sen alkaminen päättää salassapitovelvollisuuden.* Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa on kuitenkin säädetty eräistä poikkeuksista tältä osin. Lisäksi on otettava huomioon, että esitutkinta-aineistoon tai haastehakemukseen voi sisältyä muulla perusteella salassa pidettäviä tietoja – esimerkiksi arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämästä tai valtion turvallisuutta koskevia tietoja. Esitutkinnan päättyminen tai oikeudenkäynnin alkaminen ei poista tällaista salassapitovelvollisuutta." ... Mäenpää on todennut erikseen rikosasian vireillepanoon liittyvien asiakirjojen osalta seuraavaa: "Nämä asiakirjat [muun muassa syytteen sisältävä haastehakemus] tulevat yleensä *julkisiksi vasta, kun asiaa käsitellään ensimmäisen kerran suullisessa istunnossa.* Koska suullisia valmisteluistuntoja järjestetään harvoin, rikosoikeudenkäynnin vireillepanoon liittyvät asiakirjat tulevat tavallisesti julkisiksi asian pääkäsittelyssä." (ks. Mäenpää, Olli: *Julkisuusperiaate.* Helsinki 2000 s. 171–173; kurs. tässä).

Jokela on todennut, että "[e]rityisesti on aihetta muistaa, että uuden riita-asioiden alioikeusmenettelyn mukainen *suullinen valmisteluistunto* on laissa tarkoitettu julkinen käsittelytilaisuus, jossa läsnäoloon asianosaisten ohella myös yleisöllä on oikeus. ... Myös rikosasiain menettelyssä mahdolliset valmisteluistunnot ovat julkisia tilaisuuksia" (ks. Jokela, Antti: *Oikeudenkäynnin perusteet.* Oikeudenkäynti I. Helsinki 2005 s. 101).

3.3

Kannanotto

3.3.1

Käräjätuomari A:n menettelyn arviointi

Käräjätuomari A on selvityksessään kiistänyt sen, että häneltä – tai kihlakunnansyyttäjältä – olisi nimenomaisesti pyydetty haastehakemusta. A toi kuitenkin esille, että salissa on istunnon päätteeksi tavalla tai toisella käyty keskustelua haastehakemuksen julkisuudesta. Kihlakunnansyyttäjä B ei omassa selvityksessään suoraan käsitellyt kantelussa kuvatun tapahtuman yksityiskohtia. Hänen selvityksestään on silti pääteltävissä, että häneltä olisi pyydetty haastehakemusta. Oikeustoimittajat ry ei enää vastineessaan ottanut kantaa kantelukirjoituksessa ja selvityksissä esitettyihin tapahtumiin, vaan esitti yleisemmän tason näkemyksiä.

Saamani selvityksen valossa asia jää jossain määrin epäselväksi yksityiskohdiltaan. Tarkemman selvityksen puuttuessa lähdän siitä, että käräjätuomari A:lle ei ole esitetty asiakirjapyyntöä. Asia ei näin ollen anna aihetta enempiin toimenpiteisiin hänen osaltaan.

3.3.2

Kihlakunnansyyttäjä B:n menettelyn arviointi

Kihlakunnansyyttäjä B ei selvityksessään ottanut nimenomaisesti kantaa kantelukirjoituksessa esitettyihin tapahtumafaktoihin. B kuitenkin kertoi, että hän katsoi tiedon antamisen haastehakemuksesta ennen jutun pääkäsittelyä vaarantavan rikoksen selvittämistä. Tästä päättelen, että B:lle on esitetty haastehakemusta koskeva asiakirjapyyntö. Tätä tukee myös se, että kärjätuomari A on kertonut syyttäjän käyneen salissa keskustelua haastehakemuksen julkisuudesta istunnon päätyttyä.

Totean asiaan liittyvistä oikeuskysymyksistä aluksi seuraavan.

Julkisuuslain ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain sanamuodot, esityöt, syyttäjälaitoksen ja poliisin hallinnollinen ohjeistus sekä oikeuskirjallisuudessa esitetyt kannanotot osoittavat nähdäkseni varsin selvästi, että rikosasiassa järjestettävä suullinen valmisteluistunto merkitsee julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan salassapitoperusteen päättymistä.

Totean, että julkisuuslaki tai laki oikeudenkäynnin julkisuudesta eivät erottele haastehakemuksen tai muunkaan asiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohdan määräytymistä sillä perusteella, minkä luonteinen rikosasian valmisteluistunto on. Rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain (689/1997; jäljempänä ROL) 5 ja 6 luvuissa säädetään ylipäätään vain kahdenlaisista istunnoista eli suullisesta valmisteluistunnosta ja pääkäsittelystä.

ROL 5 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen sitä erityisestä syystä edellyttää. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta samoin kuin julkisuuslaki soveltuvat nähdäkseni aina tällaiseen valmisteluistuntoon. Valmisteluistunnon nimenomainen tarkoitus on pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen, mikä usein tarkoittaa juuri tässäkin asiassa esillä olleiden "teknisten" ja aikataulullisten kysymysten käsittelemistä. Se, että valmisteluistunnossa ei välttämättä lainkaan käsitellä itse haastehakemuksen asiasisältöä tai muutenkaan rikosasian substanssia, ei tarkoita sitä, että kyseessä ei olisi julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu istunto, joka lakkauttaa kohdassa tarkoitettun salassapitoperusteen.

Kyseessä on siis ajallisesti rajoitettu salassapitoperuste. Ajallisen rajoituksen poistumisen jälkeen asiakirjat voivat olla salassa pidettäviä vain, jos salassapito perustuu muuhun laissa säädettyyn perusteeseen (Wallin – Konstari: Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö s. 148). Näin ollen valmisteluistunnon jälkeenkin tulee arvioida, onko aineistossa ollut jonkin muun salassapitoperusteen nojalla salassa pidettävää aineistoa, koska julkisuuslain määrittelemät salassapitoperusteet voivat olla toisiaan täydentäviä.

Jälkikäteen tuomioistuin tai muu viranomainen ei sen sijaan voi perustaa asiakirjapyyntönsä epäävää ratkaisua enää julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuihin rikostutkinnallisiin perusteisiin. Tätä tarkoittava päätös tuomioistuimen olisi tullut tarvittaessa tehdä jo aikaisemmin, toisin sanottuna valmisteluistunnossa. Jos tuomioistuin syystä tai toisesta laiminlyö tehdä sanotun ratkaisun valmisteluistunnossa, ei tuomioistuimella tai muulla viranomaisella

enää jälkikäteen ole mahdollisuutta juuri tuolla perusteella kieltäytyä haastehakemusta antamasta. Kuten sanottu, asiakirjapyyntöä voi sitä vastoin torjua muilla laissa säädetyillä salassapitoperusteilla.

B on kertonut tulkinneensa julkisuuslakia koskevaa hallituksen esitystä siten, että lain 24 §:n 1 momentin 3 kohta koskisi vain esitutkinta-asiakirjoja, jollainen haastehakemus ei hänen mukaansa olisi. Pidän kihlakunnansyyttäjä B:n selvityksessään esittämää näkemystä julkisuuslain tulkinnasta virheellisenä.

Kyseisen esityksen HE 30/1998 vp. s. 90 mukaan: "*Esitutkinta-asiakirjojen salassapitovelvollisuus lakkaisi siten normaalisti rikosasian pääkäsittelyn alkaessa, tai, jos asiassa suoritetaan poikkeuksellisesti suullinen valmistelu, tämän alkaessa*" (kurs. tässä). Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan sanamuodossa kuitenkin nimenomaisesti mainitaan muun muassa haastehakemus ja haaste asiakirjoina, jotka tulevat julkisiksi sitten, kun asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa. Hallituksen esityksen sanamuotoa ei nähdäkseni tule tulkita selvityksessä kuvatulla tavalla, eikä esitöiden sanamuotoilu missään tapauksessa muutenkaan voi sivuuttaa selvää lain säännöstä.

Pidän myös asiallisesti kyseenalaisena sitä, millä tavoin rikoksen selvittäminen olisi voinut enää vaarantua kyseisessä prosessin vaiheessa, jossa asian pääkäsittely oli enää, kuten käräjätuomari A:n selvityksessä on todettu, vain prosessitekniisten kysymysten selvittelyä vaille valmis alkamaan. Yksin se, että pääkäsittelyssä on tarkoitus kuulla todistajia ja muita henkilöitä todistelutarkoituksessa, ei mielestäni voi perustella rikoksen selvittämisen vaarantumista.

Myös Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston lausunnossa tuotiin esille se, että kyse oli valmisteluistunnosta, jossa ei lainkaan käsitelty itse syytteen substanssia, mistä syystä syytekirjelmästä ei olisi tullut julkinen. Edellä olen todennut, ettei voimassa oleva laki tunne epävirallista tai "teknistä" valmisteluistuntoa, joka jäisi julkisuuslain soveltamisen ulkopuolelle.

Asiassa jää epäselväksi, miten haastehakemusta pyytänyt henkilö on paikan päällä reagoinut saamaansa kielteiseen vastaukseen. Selvityksistä ei esimerkiksi ilmene, onko tietoa pyytänyt henkilö heti tyytynyt vastaukseen, onko hän pyytänyt asiasta nimenomaista päätöstä, tai onko varsinaisen päätöksen tekeminen asiakirjapyyntöön tullut muuten keskustelussa esille. Asiassa ei myöskään ole edellytyksiä arvioida, oliko kihlakunnansyyttäjä B antanut haastehakemusta pyytäneelle julkisuuslain 14 §:n 3 momentissa tarkoitettua tietoa mahdollisuudesta saada asiakirjapyyntöön viranomaisen ratkaisu (josta voi julkisuuslain 33 §:n nojalla valittaa hallinto-oikeuteen).

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.2 esittämäni käsityksen julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan tulkinnasta vastaisen varalle kihlakunnansyyttäjä B:n ja

Helsingin kihlakunnan syyttäjänviraston tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän B:lle ja syyttäjänvirastolle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan ratkaisuni myös Helsingin käräjäoikeuden ja käräjätuomari A:n tietoon. Lisäksi ilmoitan päätöksestä Helsingin hovioikeudelle ja Valtakunnansyyttäjänvirastolle.